

**AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA TOVAR MODDIY ZAXIRALAR
HISOBINI YURITISHDA MUOMMOLAR VA YECHIMLAR**

Eshonqulov Azamat Abdiraximovich

TIFT Universiteti "Buxgalteriya hisobi" kafedrasi mudiri Iqtisodiyot fanlari

falsafa doktori, dotsent

Turopov Berdiyor Eshonkulovich

"Hududgazta'minot" aksiyadorlik jamiyati Transformatsiya va korporativ

munosabatlar boshqarmasi boshlig'i

Aksiyadorlik jamiyatlari bozor iqtisodiyoti sharoitida muhim ahamiyatga ega bo'lgan yirik iqtisodiy subyektlardir. Ularning samarali faoliyat yuritishi ko'p jihatdan tovar-moddiy zaxiralarni to'g'ri boshqarish va ularning hisobini yuritishga bog'liq. Zaxiralar ishlab chiqarish jarayonini uzluksiz olib borish, bozor talablariga tezkor javob berish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, aksiyadorlik jamiyatlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini yuritishda qator muammolar yuzaga kelmoqda. Ushbu muammolar aksiyadorlik jamiyatlarining iqtisodiy samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Aksiyadorlik jamiyatlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini yuritish nafaqat ichki moliyaviy hisobotlarning aniqligi, balki tashqi investitsiyalarni jalb qilish va bozor raqobatbardoshligini ta'minlash uchun ham juda muhimdir. Bugungi kunda iqtisodiyotning turli sohalarida resurslarni samarali boshqarish tobora dolzarb masalaga aylanmoqda. Biroq, aksiyadorlik jamiyatlarida zaxiralar hisobini yuritishda turli tizimli va amaliy muammolar mavjud bo'lib, ular iqtisodiy ko'rsatkichlarning noto'g'ri aks ettirilishiga, ishlab chiqarishning to'xtab qolishiga yoki ortiqcha zaxiralar yig'ilishiga olib keladi. Eng ko'p uchraydigan muammolardan biri bu tovar-moddiy zaxiralar miqdorini aniq va o'z vaqtida hisobga olmaslikdir. Bu esa ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta'minlashda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Shuningdek, zaxiralarni noto'g'ri boshqarish natijasida, ortiqcha yoki yetishmayotgan zaxiralar bilan bog'liq

muammolar paydo bo'lishi mumkin, bu esa mablag'larning noto'g'ri taqsimlanishiga va moliyaviy yo'qotishlarga olib keladi. Shuningdek, zaxiralar haqidagi ma'lumotlarning noto'g'ri vaqtda yangilanmasligi, korxonaning strategik qarorlarini qabul qilishda muhim xatoliklarga sabab bo'ladi.

Aksiyadorlik jamiyatlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini yuritishda bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular korxonalarning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Quyida eng ko'p uchraydigan muammolar tahlil qilinadi.

➤ Ko'plab aksiyadorlik jamiyatlarida zaxiralarni boshqarish jarayonlari avtomatlashtirilmagan bo'lib, bu esa inson omiliga bog'liq xatolarning ko'payishiga olib keladi. Zaxiralar miqdorini aniqlashda noto'g'ri hisob-kitoblar va ma'lumotlarning kechikib yangilanishi korxonada faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

➤ Ko'pincha korxonalar turli bo'limlar o'rtasida zaxiralar haqida bir-biriga bog'lanmagan, bo'linmalararo integratsiya qilinmagan tizimlardan foydalanadi. Bu zaxiralar holati, ularning mavjudligi va kerakli zaxiralarning vaqtda yetib kelishi haqida noaniq ma'lumotlarga olib keladi. Yaxshi integratsiyalashmagan tizimlar, zaxiralar boshqaruvini optimallashtirishga to'sqinlik qiladi.

➤ Zaxiralarni noto'g'ri rejalashtirish natijasida, aksiyadorlik jamiyatlarida ortiqcha yoki yetarli darajada bo'lmagan zaxiralar to'planishi mumkin. Ortiqcha zaxiralar, saqlash xarajatlarining oshishiga, inventarizatsiya ishlarining qiyinlashishiga va oxir-oqibat eskirgan yoki buzilgan mahsulotlarning yig'ilib qolishiga sabab bo'ladi. Yetishmayotgan zaxiralar esa ishlab chiqarish jarayonining to'xtab qolishiga va mijozlar oldidagi majburiyatlarni bajara olmaslikka olib keladi.

➤ Zaxiralarni boshqarishda ko'plab aksiyadorlik jamiyatlari moliyaviy oqibatlarni yetarli darajada hisobga olmaydilar. Noto'g'ri boshqarilgan zaxiralar katta moliyaviy yo'qotishlarga olib kelishi mumkin. Mablag'larning noto'g'ri taqsimlanishi yoki zaxiralar aylanishining sekinlashishi moliyaviy turg'unlikka sabab bo'lishi mumkin.

➤ Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish aksiyadorlik jamiyatlarida zaxiralarni samarali boshqarishning muhim qismi hisoblanadi. Biroq, texnologiyalarni joriy qilishda moliyaviy va texnik qiyinchiliklar mavjud bo'lib, bu

o'z navbatida korxonalarda zaxiralar hisobini avtomatlashtirishni kechiktiradi yoki joriy qilingan tizimlarning samarasiz ishlashiga olib keladi.

➤ Zaxiralar hisobini samarali boshqarish uchun malakali mutaxassislarning yetishmasligi ham dolzarb muammolardan biridir. Yangi texnologiyalar va avtomatlashtirilgan tizimlarni boshqarish, bu sohadagi bilim va tajribaga ega bo'lgan kadrlarni talab qiladi. Malakali kadrlar yetishmasligi zaxiralar boshqaruvining samarasizligiga olib keladi.

Bu muammolar aksiyadorlik jamiyatlarining iqtisodiy ko'rsatkichlariga, raqobatbardoshligiga va umuman moliyaviy barqarorligiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Aksiyadorlik jamiyatlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini yuritishdagi muammolarni mukammal tahlil qilgansiz. Keltirilgan nuqtalar juda muhim va ular korxonalarining samaradorligini pasaytirishi mumkin. Har bir muammo uchun yechimlar ishlab chiqish, bu sohada yaxshilanishlar kiritishga yordam berishi mumkin.

✓ Zaxiralarni boshqarish jarayonlarini avtomatlashtirish uchun zamonaviy dasturiy ta'minot va ERP tizimlarini qo'llash, inson omiliga bog'liq xatolarni kamaytiradi.

✓ Tizimlarni integratsiyalash orqali zaxira holatini aniq va tezkor nazorat qilish imkonini beruvchi yagona platformani yaratish.

✓ Zaxiralarni to'g'ri rejalashtirish uchun prognozlash va tahlil qilish usullaridan foydalanish, zaxira balansini optimallashtirishga yordam beradi.

✓ Zaxiralarni boshqarish jarayonida moliyaviy nazoratni kuchaytirish va zaxira aylanishini tahlil qilish.

✓ Moliyaviy va texnik qiyinchiliklarni engib o'tish uchun strategik rejalashtirish va resurslarni ajratish.

✓ Xodimlarni yangi texnologiyalar va avtomatlashtirilgan tizimlar bo'yicha o'qitish va malaka oshirish dasturlarini ishlab chiqish.

Bu yechimlar, umuman olganda, aksiyadorlik jamiyatlarining zaxira boshqaruvini yaxshilashga va iqtisodiy ko'rsatkichlarini oshirishga yordam beradi.

Har bir yechimni amalga oshirishda korxonalarining o'ziga xos sharoitlarini hisobga olish muhimdir.

XULOSA

Aksiyadorlik jamiyatlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini yuritishda mavjud muammolar korxonalarining samaradorligini, raqobatbardoshligini va moliyaviy barqarorligini salbiy ta'sir qiladi. Asosiy muammolarga Avtomatlashtirilmagan jarayonlar hisob-kitoblar va ma'lumotlar aniqligini pasaytiradi, Integratsiyalanmagan tizimlar esa bo'limlar o'rtasida ma'lumotlar noaniqligiga olib keladi. Noto'g'ri rejalashtirish, ortiqcha yoki yetishmayotgan zaxiralar saqlash xarajatlari va ishlab chiqarish jarayonlariga ta'sir qiladi. Moliyaviy oqibatlarni e'tiborsizlik noto'g'ri boshqarish moliyaviy yo'qotishlarga olib kelishi mumkin.

Texnologik qiyinchiliklar zamonaviy texnologiyalarni joriy etish jarayonini kechiktiradi hamda malakali mutaxassislarning yetishmasligi boshqaruv samarasizligini oshiradi. Bu muammolarni hal etish uchun zamonaviy avtomatlashtirilgan tizimlar, bo'linmalararo integratsiya, to'g'ri rejalashtirish, moliyaviy nazorat, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va malakali kadrlarni tayyorlash zarur.

Ushbu yechimlar aksiyadorlik jamiyatlarining zaxira boshqaruvini yaxshilashga, iqtisodiy ko'rsatkichlarini oshirishga va umumiy samaradorlikni ta'minlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 13 apreldagi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi O'RQ-404-son Qonuni.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999 yil 5 fevraldagi 54-sonli "Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chikarish va sotish bo'yicha xarajatlar tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi haqidagi Nizom".

3. “Tovar-moddiy zaxiralar” nomli 4-son BHMS.

4. “Zaxiralar” nomli 2-son MHXS.

5. Tashnazarov S. N. Tovar-moddiy zaxiralar tannarxi va ularni moliyaviy hisobotda aks ettirish masalalari. //“Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. –No 6, noyabr-dekabr, 2017.

6. Hayitboev.M.I. Tovar-moddiy zaxiralarni baholash va ularga doir axborotlarni moliyaviy hisobotda ochib berish xususiyatlari // “Iqtisodiyot va moliya” ilmiy elektron jurnali. 2019, № 657 30-aprel.

7. Raxmonov N. R Tovar-moddiy zaxiralar hisobi va auditini takomillashtirish. i.f.n. diss. Avtoreferati/ O‘zbekiston Res-publikasi Bank-moliya akademiyasi. – T: 2010. – B. 22.